

Dömsödy Andrea

A rigai könyvtárak üzenete

Irány Riga!

A Könyvtárostanárok Egyesületének (KTE) a 2017-es wroclawi IFLA konferencián bemutatott *Közös cselekvés a civil társadalomért és az oktatás minőségéért* című előadása¹ meghívást kapott a Lett Könyvtárosok Egyesületének 2019. áprilisi, immár 20. alkalommal megrendezett éves országos konferenciájára, amely ezúttal a „Könyvtárak – párbeszéd a változásról” címet viselte.² A meghívás igazán megtisztelő volt a KTE-re nézve, hiszen a Lett Könyvtárosok Egyesülete példamutatónak gondolja az egyesület társadalmi felelősségvállalását és megfontolandónak tartja az említett előadásban felvetett gondolatokat.

Vagyis azokat a dilemmákat, amik arról szólnak, hogy a könyvtáraknak, és kifejezetten az iskolai könyvtáraknak mennyiben kell a fenntartóikat és mennyiben kell a demokratikus értékeket képviselniük, hiszen az oktatás minőségéért való kiállás az iskolai könyvtárak ügye is, még akkor is, ha nem közvetlenül érinti a munkájukat, továbbá, hogy mindebben hol a felelőssége egy civil szakmai szervezetnek.

Az előadás megtartása mellett a meghívás jó alkalom volt arra is, hogy betekintsünk a lett könyvtári kultúrába. Kérésünkre vendéglátóink több könyvtárlátogatást is szerveztek számunkra. Tapasztalatainkat nem egészítettük ki módszeres kutatással, nem mi határoztuk meg, hogy mely gyűjteményekbe látogassunk el, teljes mértékben a vendéglátóink választására hagyatkoztunk. Jóllehet csupán látogatóként voltunk jelen, de úgy gondoljuk, hogy a látottak és a személyes benyomásaink érdekesekek és hasznosak lehetnek a hazai szakmai közönség számára.

Kari könyvtárak

2019. április 14-én elsőként a nemzeti könyvtártól 5 perc sétára található Lettországi Egyetem két karának egymás mellett álló épületeit tekintettük meg. Természetesen mindkettőben van könyvtár és mindkettő nyitva tart vasárnap is, hiszen csakúgy, ahogy az épületek, a bennük található könyvtárak is nonstop, 0-tól 24-órásig fogadják a látogatókat. Az

A Lettországi Egyetem egyik épülete (Fotó: Dömsödy Andrea)

épületbe minden adminisztráció és ellenőrzés nélkül léptünk be. Még biztonsági őr sem állt a bejáratnál, csak biztonsági kapu fogadja a betérőt. Vezetőnk elmondása szerint északa ezt már csak egy beléptető rendszeren keresztül tehettük volna meg, diákigazolvány segítségével. Vasárnap lévén könyvtáros nem volt az épületben, olvasó és az épületet más célra használó látogató viszont annál több. Minden szolgáltatás önkiszolgáló módon működik. Hétköznap természetesen olvasókat segítő könyvtárosok is vannak az épületben.

Az egyetem ezen karai, vagyis a „Nature” és a „Science”, olyan 1-2 éve megnyitott épületekben működnek, amelyek építészetileg is különlegesek. A könyvtári terek kialakítása és berendezése azt a szemléletet közvetíti, hogy a könyvtár a mindennapi élet része és a tanulás természetes színtere. Az épületen belül nincs külön beléptető rendszer, közvetlenül nyílik az egyéb terekből. Ez különösen feltűnő a Science épületben, ahol a nagy, látványos központi tér része.

A Nature épületében különösen szembetűnő az otthonosság, amelyet fotelek, függőfotelek, puffok, napozóágyak, kis alakú asztalok és egy elkülönített étkező erősítenek. Mindezt modern, fiatalos hangulatban, melyhez az is hozzátartozik, hogy bárpuftszerű asztaloknál is lehet olvasni vagy épp a külvilágot bámulni az óriási üvegfalakon át. Ezek a terek alapvetően csendesek, de kiscsoportos fülkék és kisebb tantermek is a diákok rendelkezésére állnak a beszédet igénylő tevékenységekhez.

A könyvespolcok nincsenek teleszűfolva könyvekkel, de itt is vannak hosszú könyvespolc sorok. Az olvasói terekben számos olvasóasztal található, mind egyedi fényerőszabályozós világítással van ellátva. A digitális világ nyomai is látszódnak több kényelmi szolgáltatásban: az asztalokban beépített konnektorok, a polcok tetején tabletten működő katalógus, QR-kódleolvasó, önkiszolgáló kölcsönzőgép található.

Lettország Nemzeti Könyvtára

A lettek nemzeti könyvtárának jelenlegi épülete 2014-ben nyílt meg az olvasók előtt. Tervezője *Gunars Birkerts*, lett származású amerikai építész. Az épület nem csak látványos, de szimbolikus jelentéssel is bír. Az épület kívülről csupa üveg, olyan mint egy vízből ki-

L N B

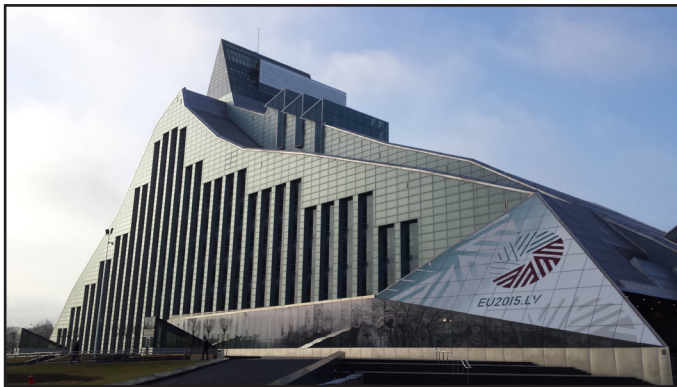
L A T V I J A S
N A C I O N Ā L Ā
B I B L I O T Ē K A

A lett nemzeti könyvtár logója (Forrás: <https://www.lnb.lv/>)

magasló jéghegy, a tudás megmászható hegyét szimbolizálja, belülről pedig a lett emberek adományából kialakított könyvekkel teli polcok dekorációja uralja a teret. Vagyis az ott látható könyvek nem használhatók, de a vizuális hatásuk igazán lenyűgöző képet nyújt. A könyvtár a folyópart mellett, a főváros központi részén található, így meghatározza a városképet. Méltó egy nemzeti könyvtárhoz.³

Természetesen ezt a könyvtárat is meg tudtuk nézni vasárnap, hiszen minden nap nyitva van, a lettek ugyanis fontosnak tartják, hogy a nemzeti könyvtár minden lett emberé. Az egyes részlegei más-más nyitvatartással működnek, de minden nap több részleg is elérhető és sok a nyilvános program.

Az épület 12 szintes. A felső két szint gyakorlatilag kilátó, ahonnan jól látható a folyó és a város, sőt a tenger is. Ezen emeletek csak vezetéssel látogathatók, de születésnapra és egyéb alkalmakra is kibérelhetők. A földszinten kiállítóterek, étterem, konferenciaterem és egy óriási ruhatár található, amelyekben ott jártunkkor is meglehetősen sokan voltak. Az emeleti körfolyosókról nyílnak az olvasótermek.

Lettország Nemzeti Könyvtárának épülete 2015-ben (Fotó: Wikipedia)

Gyermekkönyvtár és gyermekirodalmi központ a nemzeti könyvtárban

A 7. emeleten található a gyermekkönyvtár, amely nem egy kutatóhely, mint az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum gyermek- és ifjúsági irodalmi különgyűjteménye, hanem gyerekeket és családjaikat kiszolgáló gyermekkönyvtár, melyben csak helybenhasználat lehetséges. Emellett pedig nagyszámú foglalkozást tartanak.

A gyermekkönyvtár nem túl nagy, de mint a legtöbb olvasóteremből, innen is gyönyörű a kilátás a városra. A teret egy nagy papírból készült fa uralja, ezt leszámítva a tér berendezése nem különlegesebb, mint egy átlagosan jónak mondható gyermekkönyvtár. Az átalakításhoz viszont már megvannak a tervek, jelenleg épp támogatókat keresnek. A látványtervek szerint itt is lesznek függőfotelek és szintben eltolt párnázott nézőtér is.

A nemzeti könyvtár természetesen gyűjti és archiválja a lett gyermekkönyveket is, de a gyermekolvasókat nem ebből az állományrészből szolgálják ki. A gyermekkönyvtár a sok gyermekprogram mellett képviseli az országot a Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsában. A tavalyi évben éppen ők készítették el a nemzetközi gyermekkönyvnap plakátját és ők találták ki annak üzenetét. Módszertani központként önálló, a gyermeki szem számára is vonzó és érdekes honlapot⁴ működtetnek, melyet a gyermekkönyvtárban látható fa motívumra „építettek fel”, ahol a lett gyermekkönyv-illusztrátorokat is megismerhetjük és régebben kiadott lett gyermekkönyvek digitalizált változatait is lapozgathatjuk, de az általuk koordinált országos programokról is részletes információkhoz juthatunk. Példának okáért van a gyermekkönyvtárnak Bookstart (egyfajta könyvkelengye) programja és rendszeresen bekapcsolódnak az Északi Irodalmi Hétbe. Évente kiosztott díjukról a könyvtári hálózat segítségével felépített rendszerben diák és szülői zsűri közreműködésével döntenek. Az eredményről változatos módokon, például szórólapok és plakátok segítségével adnak tájékoztatást. Mindezek mellett figyelemre méltó az apáknak és férfiaknak szóló olvasóversenyük.

Gyermekkönyvtár a nemzeti könyvtár épületében (Fotó: Dömsödy Andrea)

Egy iskolai könyvtár

Az *Olaines 1. vidusskola* egy Rigához közeli településnek, Olainesnek az egyik középiskolája, melynek ezer körüli tanulólétszáma van. Itt Aija Jankava, a Lett Könyvtárosok Egyesülete iskolai könyvtári szekciójának elnöke munkahelyét látogathattuk meg.

Az iskola könyvtár építészeti és koncepcionális sikere

Az iskolai könyvtár nemrégiben nagy átalakításon ment keresztül. A 2016/2017-es tanévvel a hagyományos tanteremkönyvtárat jól funkcionáló valódi iskolai könyvtári térré alakították át.

Az átalakítás koncepciója a nyitott tér. Ez még úgy is jól érvényesül, hogy az alapterület jelentősen megnövekedett és kétszintessé vált a könyvtár. A koncepció és a kivitelezés olyan jól sikerült, hogy a könyvtárépület 2016-ban elnyerte *Az év legjobb épülete Lettországban díjat* (Gada labākā būve Latvijā - 2016) rekonstrukció kategóriában.⁵

Kívülről, az iskolai folyosóról nem egy nagyméretű felirat, hanem egy üvegajtó csalogat. Belépve pozitív, komfortos hangulat sugárzik a látogató felé, az olvasóterem kellemes, tágas, világos, átlátható és vidám. A funkcionális terek - amelyek más könyvtárakban is láthatók - önmagukban nem lennének különlegesek, de ezeknek az elrendezése, berendezése, koncepciója és szellemisége nyitottságot, továbbá a felhasználói igények szem előtt tartását mutatja. A könyvtár vizuális megjelenését tekintve és szakmailag is kiemelkedő, és ami a legfontosabb: működőképes. Ez az órák közti szünetekben is jól látható volt. A diákok kicsöngetéskor jöttek, leültek, elfoglalták magukat. Többnyire társasjátékoztak, kártyáztak, beszélgettek, néhányan az e-könyv olvasókat használták. Becsöngetéskor mentek csak el, láthatóan kedvelik a teret. Funkcionálisan, önállóan használják, de két könyvtáros dolgozik benne, akik az önkiszolgálás ellenére vagy éppen amiatt, folyamatosan foglalkoznak az olvasókkal. A tanórák alatt a pedagógusok egyénileg dolgoztak vagy kis diákcsoporttal foglalkoztak ottlétünk alatt.

A földszint

A bejárathoz közel, de nem közvetlenül mellette, nem szemben, mégis jól látható, gyorsan elérhető helyen van a könyvtáros asztala. Ez nem ellenőrzési pont, hanem választható segítség, a teret sem töri meg. A bejáratnál egy síkban lévő fal egyik oldalán egy látványosan kialakított „új könyvek polca” található, amely inkább csak kifelé mutat, nem tűnik szembe. Másik oldalán a folyóiratokat találják az olvasók. A falon óriási betűkkel egy történet olvasható az olvasásról. Bárpult ebben a könyvtárban is van, rögtön a bejárat mellett. Rajta a kölcsönözhető e-könyv olvasókkal.

Az alapvetően hosszú elrendezésű tér egyik oldalán az iskolaépület adottságából következően végig ablakok vannak, amelyek kellő fényt biztosítanak. Ezek előtt helyezkednek el a számítógépek, a lépcső és a tér végében egy kis színpad áll, amely műsoron kívül heverőként funkcionál. A szünetekben úgy tűnt, ez a legnépszerűbb hely. A színpad felett az „olvasás” felirat látható hangsúlyos dekorációként. A könyvtár ezen végében színes polcokon található a könyvek, az egyik oldalon a fiatalabbaknak szóló irodalom, a másik oldalon az ifjúsági irodalom, ezek mellé pedig sok-sok társasjáték került. Itt kapott helyet az ivókút is, amelyet már a nemzeti könyvtárban is láthattunk.

A hosszú falon a felnőtt szépirodalom kapott helyet, ezek között néhány lett nyelvű magyar kötet is látható, például Szabó Magda és Gárdonyi Géza művei, valamint különféle antológiák.

A hosszú fal mellett alacsony, semleges színű polcokon az ismeretközlő irodalom található ETO szerinti rendben, klasszikus értelemben vett kézikönyvtár nincsen. A hangsúlyos hátsó tér és az ülő tér között 6-8 fős asztal nyújt lehetőséget a csoportos munkára.

Itt érkezésünkkor épp tanóra folyt, egy pedagógus foglalkozott néhány diákkal. A nálunk elterjedt tanórai könyvtárhasználat tanítása ebben az iskolai könyvtárban nem gyakori, inkább olvasásnépszerűsítő munka zajlik helyette. A lett tanterv ugyan tartalmaz könyvtárhasználati elemeket, de csak keresztterületi követelményként, tantárgyhoz kötötten – úgy, mint Magyarországon - nem.

A galéria

Az emeleti tér is többféle funkciót tölt be, mint azt az iskolai könyvtári tereknél megszoktuk. Érdekes megoldás, hogy a könyvespolcok, amelyek a művészeti és az irodalomtudományi állománynak adnak helyet, nagyon alacsonyok és a falba vannak süllyesztve, így a felettük lévő falszakasz hangsúlyos kiállítási felületként használható. Az iskolai könyvtáros elmondása szerint a diákok a padlón ülve használják ezeket a polcokat, hiszen nekik így a legkényelmesebb és a legtermészetesebb. Mondhatnánk azt is, hogy otthonos. Az emelet egyik vége kellemes kávézó hangulatot kelt, amelyben kis asztal, fotelek és fából készült falburkolat kapott helyet.

(Fotó: Dömsödy Andrea)

Az emeleten emellett még heverő és egyéni tanulóhelyek is találhatóak. Továbbá innen nyílik a könyvtár raktára, melyben az éppen használaton kívüli tankönyvek és egyéb kötetek, eszközök kaptak helyet. A lett iskolai könyvtárak is részt vesznek az ingyenes tankönyvellátásban. A pedagógusok által minimum 3 évre választott tankönyveket osztályonként kölcsönzik ki.

A lett gyermekirodalomról

A Rigai látogatás kapcsán betekintést nyertünk a lett gyermekirodalomba is. Számos figyelemre méltó kortárs gyermek- és ifjúsági könyvük van, ezek közül azonban egy sem olvasható magyarul. Kiemelésre érdemes „projekt” a *Bikibuki* című sorozat, amely klaszszikus, 1940 és 1990 közötti lett verseket jelent meg kortárs illusztrációkkal. Minden kisméretű könyvben egy verset olvashatunk, a teljes sorozat több mint 100 kötetből áll. A lett gyermekirodalommal való ismerkedéshez pedig ajándékba kaptunk egy kötetet,

amely azóta az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum állományából is elérhető.⁶ A kötet *Anna Brigadere* 1900-as évek eleji munkásságától egészen a 2000-es évek elejéig mutatja be képekkel gazdagon illusztrálva a lett gyermekkönyveket.

Aija Jankava iskolai könyvtáros ajánlásából azt is megtudtuk, hogy az idelátogató gyermekek számos lettre fordított könyvtárról és olvasásról szóló kortárs mesekönyvet olvashatnak, ezeket természetesen jól tudják használni a könyvtárpedagógusok az olvasás- és könyvtárnépszerűsítő tevékenységük során. Az ilyen könyvek jobbára hiányoznak a magyar könyvpiacról.

Személyes érdeklődésből kifolyólag és a kapcsolatokat erősítendő utána jártunk, hogy vajon a lett és a magyar gyerekek, illetve a gyermekirodalom iránt érdeklődők mit ismerhetnek egymás gyermekirodalmából. A kutatás eredményeként elkészült *A magyar – lett gyermek- és ifjúsági irodalmi művek bibliográfiája*.⁷ Ez kisszámú, összesen 37 tételt tartalmaz és a kifejezetten gyermekirodalmi művek mellett, a magyar diákokkal olvastatott népmesegyűjteményeket is számba veszi, viszont az antológiákban megjelent műveket nem kutattuk fel. Összességében megállapítható, hogy lett nyelven több magyar szerző és mű olvasható, mint fordítva. Lett nyelvre fordított kortárs magyar mű is van a listán, a magyarra fordított lett gyermekirodalomból viszont hiányoznak a kortárs szerzők és frissebb kiadások sincsenek.

Számszerűsítve 16 magyar szerző 21 gyermek- és ifjúsági irodalmi műve jelent meg lettül. Összesen 7 fordító dolgozott rajtuk, de többségében Elga Sakse munkái, akinek kiadó hiányában több műve is kéziratban vár a megjelenésre jelenleg. A magyarul megjelent lett művek nagyjából részben népmesék. Összességében 8 ilyen gyűjtemény jelent meg, a maradék 5 lett szerző 8 műve pedig zömében ifjúsági regény.

Fából készült játékok az Olaines 1. vidusskola-ban (Fotó: Dömsödy Andrea)

Összegzés

2019 tavaszán négy könyvtárat látogattunk meg Lettországbán, ezek három különböző könyvtártípushoz tartoznak, ennek ellenére közös bennük a nyitottság, az olvasók folyamatos jelenléte és az izgalmas, de egyben funkcionális tételrendezés és a komfortos,

felhasználóbarát bútorzat. Nyilvánvaló, hogy Lettország élvonalába tartoznak ezek a bibliotékák, de önmagukon túl, a lett könyvtári trendet és annak működőképességét is reprezentálják. A gyermekirodalmukkal való ismerkedésünk pedig azt mutatja, hogy érdemes lenne behatóbban is megismerni a lett szerzők műveit. Ezúton is nagyon köszönjük a lehetőséget a *Lett Könyvtárosok Egyesületének* és a szakmai és emberi gondoskodást *Aija Jankavának!*

Jegyzetek

1. A konferenciárészvételről az alábbi oldalon olvashatnak bővebben: <http://www.ktep.hu/WLIC2017> (2019.05.20.)
2. Latviyas bibliotekāru 20. konference „Bibliotēkas – dialogs ceļā uz pārmaiņām” (*A lett könyvtárosok 20. konferenciája. „Könyvtárak – párbeszéd a változásról”*)
A konferencia oldala az alábbi linken érhető el: http://www.bibliotekari.lv/?page_id=5765 (2019.05.20.)
3. A nemezeti könyvtár épülete virtuálisan is körbejárható: <http://ture.lnb.lv/> (2019.05.20.)
4. <https://lasamkoks.lv/> (2019.05.20.)
5. <http://www.o1vsk.lv/index.php/w/1237/32/Lepojamies-ar-savu-biblioteku> (2019.05.20.)
6. A horse that sings at night : children's literature in Latvia / Silvija Tretjakova [et al.] ; frod. Sabine Ozola. – Rīga : Latvian Literature Centre : Latvian Board on Books for Children and Young People, 2006. - 38 p. : ill. ; 18 cm
7. A magyar – lett gyermek- és ifjúsági irodalmi művek bibliográfiája / összeáll. Dömsödy Andrea. – 2. jav., bőv. vált. – Bp. : OPKM http://www.opkm.hu/?lap=dok/dok&dok_id=458 (2019.05.20.)

(Fotó: Dömsödy Andrea)